

KİTAP DEĞERLENDİRME / BOOK REVIEW

M. Hanefi Bostan, *ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KARADENİZ'DE NÜFUS HAREKETLERİ VE NÜFUSUN ETNİK YAPISI*, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul 2012, 640 s.

İbrahim TELLİOĞLU*

Osmanlı arşiv belgelerini esas alarak yaptığı araştırmalarla Karadeniz tarihine önemli katkı sağlayan bilim adamlarından M. Hanefi Bostan, bölgeyle ilgili çalışmalarına bir yenisini daha ekledi. Genel olarak daha önce çeşitli dergi ve kitaplarda yayımlanan makalelerle farklı sempozyumlarda sunulan bildiri-lerden oluşan bu eser, Tapu Tahrir Defterleri, Şerhiyye Sicilleri, Avarız ve Cizye Defterleri ile XIX. yüzyıla ait Nüfus Defterleri esas alınarak Karadeniz tarihinin aydınlatıldığı bir çalışmadır. Eserde yer alan çalışmaların büyük kısmı 1990'lı yıllarda düzenlenen ve az sayıda basılıp bugün ulaşılması zor hale gelen sempozyum tebliğlerinden oluştuğu için, zikredilen çalışmaların bir bütün halinde ilim alemine sunulması oldukça önemlidir. Kitapta yer alan 14 makale yeniden okuyucunun huzuruna çıkarken çalışmada yer bulan 3 makale daha evvel herhangi bir yerde yayımlanmamış çalışmalar olarak bölge tarihine katkı yapmaktadır. Yazar bu eseri hazırlarken daha önce neşredilen makaleleri gözden geçirerek yeni kaynak ve araştırmalarla geliştirmiş, böylece bilgi ve belgelerini güncellemiştir.

Arşiv Belgelerine Göre Karadeniz'de Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı isimli eser, Önsöz ve Kısaltmalardan sonra, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Trabzon Şehrinde Nüfus ve İskân Hareketleri, XV-XIX. Yüzyıllarda Giresun Kazası'nın İdari Taksimatı ve Nüfusu, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı

---

* Prof. Dr., OMÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, SAMSUN.

Yönetiminde Niksar Şehri (1455-1574), XV. ve XVI. Yüzyıllarda Of ve Havalisinde İslamiyet ve Maraşlı Şeyh Osman Efendi, XVII. Yüzyıl Avârız ve Cizye Defterlerine Göre Of Kazasının Nüfusu ve Etnik Yapısı, Dağönü (Hanlut) Köyünün Sosyal ve İktisadî Tarihi, Çaykara ve Dernekpazarı Tarihi, Sultan Murad ve Of Muharebeleri, XV. ve XIX. Yüzyıllarda Maçka Kazasında Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Karadeniz Sahil Sancaklarında Türkmenler, Karadeniz'de Çepniler, XV. Yüzyıldan XIX. Yüzyılın İlk Çeyreğine Kadar Doğu Karadeniz'de Nüfus ve Nüfus Hareketleri, Trabzon'da Arşiv Tahribatı ve Günümüze Ulaşabilen Vakıf Defterleri, Milli Mücadele'de Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ve Doğu Karadeniz'de Yaşayanların Türk Olduğuna Dair Muhtırası başlıklı makalelerden oluşmaktadır. Eserin eklerinde ise I numarada 1512-1579 Yılları Arasında Trabzon Sancağında Ehl-i Seyf ve Ehl-i Kalem ile 1835-1845 Tarihli Nüfus Kayıtlarına Göre Dernekpazarı ve Köylerinde Nüfus yer almaktadır. Ek II'de ise Of Kazasının köylerinde yaşayan nüfus hakkındaki arşiv bilgileri sunulmuştur. Bibliyografya ve dizin ile eser tamamlanmıştır.

Karadeniz tarihini Osmanlı arşiv belgelerini esas alarak aydınlatmaya çalışan tarihçiler içerisinde M. Hanefi Bostan'ın farklı bir yeri vardır. O, pek çok çalışmada örneği görülen belge çeviriciliğinden uzak durarak kaynak edindiği belgelerin ruhuna inmeye çalışan bir araştırmacı olduğunu gösterir değerlendirmelerde bulunur. Osmanlı belgeleri dışındaki kaynaklarla da desteklenen bu tahliller sayesinde Osmanlı belgelerini okuma vasfına ulaşan diğer çoğu araştırmacıdan farklı olarak meselelere daha geniş bir perspektiften bakma kabiliyetine ulaşan Dr. Bostan, sorunların çözümü aşamasında gösterdiği maharet ile ayrı bir konuma ulaşır. Karadeniz'in nüfus yapısı gibi çok tartışılan bir konuda pek çok şey yazılmakla birlikte M. Hanefi Bostan'ın meseleleri aydınlatma yöntemi ve ulaştığı sonuçları ifade tarzı, Arşiv Belgelerine Göre Karadeniz'de Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı eserini farklı bir yere oturtur. Esere konu olan pek çok çalışmanın sınırlandırıldığı tarih ve coğrafi alan, din değiştirme olaylarının ve Osmanlı öncesi dönemde yaşayan Hıristiyanların kimliği meselelerinin yoğun olarak tartışıldığı zaman dilimi ve bölgelere aittir. M. Hanefi Bostan'ın ulaştığı sonuçlar ile tarihî meselelerine ilmî cevaplar arayan pek çok insanın ihtiyaçları karşılandığı gibi Karadeniz tarihinin tartışmalı pek çok konusu da aydınlığa kavuşmuştur.